

Integriteta

Delavnice modula v programu Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju

✍ Danilo Kozoderc

*Ni načina, da bi nekaj,
kar je moralno narobe,
mogli narediti prav.*
(Kenneth Blanchard,
Norman V. Peale)

*Program Etika in vrednote v
vzgoji in izobraževanju v vrtcih
in šolah po Sloveniji poteka že
tretje leto zapored. Program
temelji na Evropskem ogrodju
etike in vrednot (EOEV), ki
ga sestavlja deset vrednotnih
področij. EOEV temelji na
izsledkih več kot tridesetletnega
raziskovanja etike in vrednot
v evropskih skupnostih in pri
evropskih državljanih, izhaja
iz kulturnih in zgodovinskih
temeljev evropskih vrednot
in etike ter iz pomembnejših
znanstveno utemeljenih sodobnih
modelov vrednot in celovito
zaokroža vrednote, potrebne za
stabilno družbo prihodnosti.*

V vrtcih in šolah se intenzivno in poudarjeno ukvarjajo s posameznim domeno v modulu, ki je dolg deset tednov. Varuhi etike in vrednot v posameznih vrtcih in šolah koordinirajo delo znotraj ustanove, prenašajo znanje na sodelavce vzgojitelje, učitelje in vedno bolj tudi na tehnične sodelavce v ustanovah ter vključujejo starše. Varuhi etike in vrednot so po eni strani koordinatorji programa, po drugi strani pa motor

programa v posamezni ustanovi. Ko pa ta varuh deluje v dobri navezi z ravnateljem, je to dober temelj za resnične spremembe.

Integriteta

Vrednotno področje Integriteta je eno od desetih področij znotraj programa. Integriteta na kratko pomeni to, da delamo tako, kot je prav, tudi takrat, ko nas nihče ne vidi. Temu najbližja slovenska beseda je poštenost. Polnemu pomenu integritete pa ob enačenju s poštenostjo manjka še element celovitosti. Človek z integriteto je celovita osebnost.

Integriteta pomeni (Peterson in Seligman, 2001) tudi, da so ljudje iskreni do sebe ter javno in zasebno ustrezno predstavljajo svoja stališča, namen in predanost, da sprejmejo odgovornost za svoje občutke in obnašanje. Za ljudi z integriteto so značilne izjave:

- Zame je bolj pomembno, da sem zvest sebi, kot pa, da sem popularen.
- Nikoli ne bi lagal zaradi tega, da bi dobil nekaj, kar želim zase.
- Moje življenje usmerjajo moje vrednote.
- Zame je pomembno, da sem iskren in odprt glede svojih občutkov.

Integriteta pomeni tudi etično izbiranje. Blanchard in Peale (1995) pravi, da postanemo močni, če znamo v tej svobodi etično in skromno izbirati. Najtežji etični problemi nudijo največjo možnost za človekovo rast. Če hočemo živeti v skladu z integriteto, pravi Carter (1996), moramo včasih narediti težaven korak in se odprto boriti za to, kar verjamemo, da je resnično in dobro, pa čeprav pomeni tveganje za nas. To seveda v prvi vrsti zahteva prepoznavanje odgovornosti, potem

ETIKA IN VREDNOTE
V VZGOJI IN
IZOBRAŽEVANJU

pogum, da se odločimo za dejavnost in se tudi izpostavimo, in v nadaljevanju samodisciplino ter vztrajnost, da odločitev živimo in udeležujemo. Ob tem pa seveda potrebujemo vitalnost, ki je življenjska energija, ki je volja do življenja in radost tudi takrat, ko je to življenje težko. Vse to so temeljne vrednote znotraj integritete.

Namen modula Integriteta

Učitelji in vzgojitelji potrebujejo izrazito odprtost za nove stvari, da najdejo svojo lastno pot. Pri iskanju lastne poti jih pogosto omejuje strah: strah, da bi jih drugi ranili, strah pred otroki, učenci, starši. Vsak se s tem strahom sooča v svoji notranjosti, v svojem jazu, s svojo lastno identiteto. Dobro delovanje vzgojitelja in učitelja ne more temeljiti le na tehnikah in znanju, vedno izhaja iz njegove identitete in njegove celovitosti – integritete; bolj ko je vzgojitelj ali učitelj celovit, bolj je resničen.

Palmer (2001) govori o nerazdeljenem življenju in predstavi primer Rose Parks. Pravi, da se je Rosa Parks decembra 1955 odločila, da ne bo več živela razdeljeno, da ne more živeti tako, kot da ne bi bila v polnosti človeško bitje. Uprla se je institucionaliziranemu rasizmu. Tistega dne je delovala iz notranjega spoznanja o svojem človeškem dostojanstvu. V avtobusu je sedla na sedež, ki je bil rezerviran za belce in zavrnila zahtevo, da bi se umaknila, ko je belec prišel. Rosa je seveda jasno

predvidela posledice. A kljub temu je naredila to. Aretirali so jo in zaprli. Je pa s svojim dejanjem sprožila najmočnejši val gibanja za državljanske pravice črncev v ZDA. To je integriteta, h kateri so poklicani učitelji in vzgojitelji in za katero želimo vzgajati otroke.

Poučevati v skladu s svojo naravo (dejavnost za učitelje in vzgojitelje)

Namen

Če na začetku svoje poklicne poti sledimo zgledu mentorjev in poskušamo teorijo kar najbolj natančno prenesti v prakso, mora vsak vzgojitelj in učitelj vse bolj iskati in odkrivati lastne načine delovanja, v katerih se dobro počuti in kjer lahko najbolje plete tkanino življenja.

Kako pogosto pa se pogovarjamo o poučevanju in delu z otroki? Je poučevanje tehnika ali kaj več? Palmer (2001) pravi, da je to, da poučevanja ne moremo skrbiti na tehniko, hkrati dobra in slaba novica. Dobra zato, ker nam ni več treba trpeti more, ko se poučevanje obravnava kot priročnik, kako narediti to in ono. In o poučevanju se tudi redkokdaj pogovarjamo. Zakaj bi tudi se, če gre le za informacije, veščine in tehnike? To pa se ne dotakne učiteljevega srca. Ker pa poučevanja ni možno skrbiti na tehniko, to odpira velik prostor za pogovor, deljenje in individualno ter skupno iskanje.

S to dejavnostjo želimo spodbuditi pogovor med strokovnimi delavci o njihovem načinu poučevanja, o stvarih, ki so jih poskušali, pa so bile bolj ali manj uspešne, pa tudi o načinih in metodah dela, o katerih razmišljajo in bi jih radi preizkusili, o iskanju poučevanja, ki je v skladu s posameznim učiteljem/vzgojiteljem.

Potek

1. Vzgojiteljski ali učiteljski zbor/določen aktiv razporedimo tako, da se udeleženci posedejo v enem ali dveh koncentričnih krogih.
2. Povabimo jih, da se spomnijo svojega najboljšega učitelja (v OŠ, SŠ ali na fakulteti) in celotni skupini oziroma podskupini (če je vseh skupaj preveč)

predstavijo tega učitelja ter povedo, kaj jih je pri njem najbolj navduševalo in nagovarjalo. Če pričevanja potekajo v manjših skupinah, vsaka skupina predstavi kratek povzetek.

3. V naslednjem krogu udeleženci predstavijo svojo najbolj navdihujočo izkušnjo dela v skupini/v razredu. Povedo lahko tudi, kako so prepoznali to izkušnjo, kako so začutili, da so res dobro izvedli uro/dejavnost.
4. V nadaljevanju pogovora prepoznavamo skupni imenovalac vseh teh izkušenj. Ustavimo se torej ob vprašanju: "Kaj je skupno vsem tem izkušnjam?"
5. Ustavimo se ob vprašanju, ali je bilo težko deliti izkušnjo z drugimi. Zakaj? Ali obstaja še kakšna, morda celo bolj navdihujoča izkušnja, ki je nismo želeli predstaviti? Zakaj je nismo želeli deliti z drugimi?

Izkusiti boj in nasprotja (dejavnost za otroke)

Boj sproža občutek upanja. Če bočemo, da bodo naši otroci znali biti polni upanja, jim moramo pustiti, da se borijo. Če svojim otrokom vedno sledimo v areno, skušamo utišati njihove krike in jim zagotoviti zmago, ne bodo nikoli spoznali, da so sposobni biti neizmerno pogumni.
(Brené Brown)

Namen

Brownova (2014) pravi, da je najranljivejša in najpogumnejša stvar, ki jo starši delajo, ko se trudijo vzgojiti otroke, da bi živeli in ljubili z vsem srcem, to, da jim pustijo izkusiti boj in nasprotja. In to velja tudi za vzgojitelje in učitelje.

Ne gre za to, da otroci ne bi prenesli svoje ranljivosti v težkih situacijah, temveč da mi ne prenesemo negotovosti, tveganja in čustvene izpostavljenosti, tudi ko vemo, da bi bilo prav, da bi jih. Učitelji in vzgojitelji pa so še pod dodatnim pritiskom, kaj bodo mislili in rekli starši ter ravnatelj. Takšna drža

torej zahteva precejšen pogum vzgojiteljev in učiteljev.

Pri tej dejavnosti gre torej za razvijanje poguma učiteljev in vzgojiteljev. Po drugi strani pa gre za to, da damo otrokom priložnost, da se borijo, da so vztrajni in pogumni.

Potek

Osnova za to dejavnost so kompleksne, zahtevne in dolgotrajne naloge, ki jih dobijo otroci. Po drugi strani pa je osnova tudi to, da probleme in konflikte med otroki vračamo nazaj otrokom, da jih sami rešujejo. V obeh primerih se morajo otroci zavedati, da imajo našo podporo in da jim bomo to podporo ponudili takrat in v tolikšni meri, da bodo oni sami lahko v največji meri izkoristili svoj pogum, vztrajnost ter priložnost za učenje.

1. Pouk/delo v skupinah zastavimo problemsko in vključujemo sodelovanje in timsko delo. To pomeni, da otroci dobijo nalogo in jo morajo sami opraviti. Naloga mora biti primerna njihovi starosti in sposobnostim, a vendarle tudi dovolj odprta in izzivalna. Nekaj možnih problemov:

- Okrasitev igralnice ali učilnice ob določenem prazniku.
- Izdelava mize iz lesa in učenje o vsem, kar potrebujemo, da to naredimo.
- Priprava prireditve za starše, kjer vsak otrok sodeluje pri organizaciji in tudi nastopa.
- Integracija novega učenca v razred in pomoč pri učenju.
- Izboljšanje uspeha pri določenem predmetu.
- Organizacija zaključne ekskurzije ali vaje.

2. Z otroki se dogovorimo o drugačnem načinu dela. Povejmo jim, da bo veliko odgovornosti na njihovi strani in da bodo morali v skupini nalogo opraviti do konca. Vedno se lahko obrnejo na učitelja ali vzgojitelja, vendar naj pred tem raziščejo vse možnosti in vire ter sodelovalno poskušajo najti rešitev. Povejmo jim tudi, da jih bomo poskušali z vprašanji usmeriti na možnosti, ki jih še niso preizkusili.

3. Ko je naloga opravljena, jo ocenimo in ovrednotimo:

- Otroci povedo, kako je delo potekalo, kateri so bili največji izzivi in kaj so se naučili.
- Učitelj pove, kako je zaznal njihovo delo, sodelovanje in reševanje problemov.

4. Ob vsakodnevem delu in dogajanju v razredu in igralnici je vzgojitelj/učitelj pozoren, da ne rešuje težav namesto otrok in jih hkrati opogumlja, da jih rešijo sami.

Najdena torbica ali denarnica (dejavnost za otroke)

Namen

Kdaj pa kdaj najdemo predmet, ki ga je nekdo pozabil ali izgubil. Otroci, ki sami še niso imeli izkušnje, da bi našli neko stvar, ne vedo, kako postopati. Pri tej dejavnosti ustvarimo izkušnjo, ki omogoča razmislek, pogovor in konkretno dejanje integritete.

INŠTITUT ZA ETIKO
IN VREDNOTE
JOŽE TRONTELJ

Potek

1. Vzgojiteljica ali učiteljica v skupini se dogovori z drugo vzgojiteljico, učiteljico ali drugim zaposlenim, da ji posodi torbico, v kateri naj bo nekaj denarja, kakšen zanimiv predmet (nakit, kozmetika, telefon ...) in bonboni ali drug prigrizek, ki je že odprt. Torbico vzgojiteljice nastavijo (rahlo skrito) na vrtčevskem igrišču.
2. Skupina gre na igrišče in se začne igrati skrivalnice. Igrajo se tako dolgo, dokler nek otrok ne najde torbice.
3. Vzgojiteljica zbere otroke okrog najdbe in usmerja pogovor:
 - Kaj je to?
 - Zakaj pa je bila torbica zunaj? Kako se je znašla tukaj?
 - A smemo pogledati vanjo?
 - Verjetno je v njej kaj zanimivega. Lahko tisto vzamemo zase?
 - Čigava pa je? Kako bomo to ugotovili? (Moramo jo preiskati, da najdemo kakšen dokument, ki pove, kdo je njen lastnik.)
 - Ko po brskanju odkrijemo dokument, se pogovorimo, ali poznamo to osebo. Ker je iz vrtca, jo bodo otroci verjetno prepoznali.

- Kaj bomo naredili sedaj?
- Tukaj so še bomboni. Ali si lahko postrežemo?

4. Torbico skupaj odnesemo lastniku. Lastnik pokaže veselje in hvaležnost ter otrokom podari bombone, ki so bili v torbici.

5. Po vrnitvi nadaljujemo pogovor:

- Kako se je lastnik počutil, ko je ugotovil, da je torbico nekje izgubil?
- Kako se je počutil, ko smo mu jo prinesli nazaj?
- Kako ste se počutili vi, otroci?
- Kaj bi naredili, če ne bi mogli ugotoviti, čigava je torbica, ali pa osebe, ki bi bila na dokumentu, ne bi poznali? (Lahko bi koga vprašali; poskušali bi najti kakšen kontakt osebe; denarnico bi odnesli na policijo ...)
- Ste že kdaj našli kaj, kar ni bilo vaše?
- Kaj ste naredili?
- Zakaj je treba najdene stvari vrniti lastniku?
- Kako imenujemo lastnost, ko vedno vrnemo stvari, ki niso naše? (Poštenost.) Morda otroci najdejo še kakšno drugo ustrezno poimenovanje.

Foto: Benedikt Lavrič

Premajhna vztrajnost – neuspeh

(dejavnost za otroke)

Namen

Raziskava, ki jo je izvedel Dweck (Peterson in Seligman, 2001), je pokazala, da se je vztrajnost otrok povečala, ko so se naučili odgovornost za neuspeh pripisati dejstvu, da so v neko dejavnost vložili premalo napora.

S kratko analizo različnih neuspehov (slabih ocen, manj uspešno izpeljanih šolskih prireditve, količine zbranega papirja, ki je manjša od pričakovane ...) iščemo povezave med neuspehom in premalo vloženega truda ter usmerjamo otroke, da prepoznajo lasten delež odgovornosti.

S povečanjem vztrajnosti lahko bistveno izboljšamo šolski uspeh.

Potek

1. Učiteljem na konferenci predstavimo dejstvo, ki izhaja iz raziskave. Če se otroci naučijo sprejeti odgovornost za neuspeh in ga pripišejo premajhnemu vlaganju napora (takrat, ko je to relevantno), bo to vplivalo na povečanje njihove vztrajnosti.
2. Ob testu, kjer je več učencev doseglo slab uspeh, se pogovorimo, koliko časa so vložili v priprave, kako je učenje potekalo, koliko časa so bili res zbrani. Učence vprašamo, kaj so razlogi za slab uspeh:
 - Je snov pretežka in se ne zmorejo naučiti?
 - So vložili premalo časa?
 - So bili med učenjem premalo zbrani?
 - Je bila prisotna izjemna okoliščina, ki jim je oteževala učenje (bolezen, žalovanje ...)?
3. Vsakega učenca prosimo, da pove, koliko časa se je pripravljajal za test, in imena učencev ter čas učenja zapišemo na plakat.
4. Pri vsakem učencu dopišemo nov čas – prejšnji čas, podaljšan za 25 %, in ga vprašamo: "Ali bi zmogetl za naslednji test količino učenja, ki je za četrtno večja? Ali misliš, da bi to pomagalo k boljšemu uspehu?"
5. Učence povabimo k zavezi, da bodo za naslednji test učenju namenili

vsaj 25 % več časa kot pri zadnjem testu (torej na novo izračunani čas).

6. Podoben pristop uporabimo tudi pri drugih manj uspešnih dejavnostih/projektih učencev, ki kažejo, da je šlo za premalo vloženega napora. Slabše uspelo prireditve lahko prav tako analiziramo glede na vloženi čas. Prepoznamo posamezne dele prireditve in se vprašamo, koliko časa in energije smo vložili v posamezen del. Pri čem bi bilo treba vložiti več časa? Zakaj ga nismo?

Kakšno šolo želimo

(dejavnost za starše)

Naj vsak človek pove, kakšna vrsta vlade bi zaslužila njegovo spoštovanje, in to bo že korak na poti do tega, da jo dobimo.
(Henry David Thoreau)

Namen

Če zmoremo spoštljivo in odkrito povedati, kakšno ustanovo želimo, je to po Thoreauju (2016) prvi korak na poti do tega, da jo dobimo. Povedati, kaj želimo in pričakujemo, pa je tudi del integritete. Če starši, učitelji in vzgojitelji zmorejo narediti to in hkrati sprejeti poglede drugih, smo na dobri poti spreminjanja.

S to dejavnostjo želimo povezati starše, učitelje in vzgojitelje, da razmišljajo o svojih željah ter pričakovanjih do šole in vrta.

Potek

1. Pripravimo in napovejmo dogodek, kjer bo lahko vsak izrazil svoje mnenje o tem, kakšno šolo ali vrtec si želi. Povabimo starše ter strokovne delavce. Udeležba je prostovoljna.
2. Pomembno je, da na začetku vzpostavimo vzajemno spoštovanje in zaupanje. Če je le možno, se vsi udeleženci posedejo v krogu. Govorniško znamenje (palica, pisalo, zvonček ...) daje besedo in govori lahko le tisti, ki govorniško znamenje drži v roki. Na začetku vsak pove ime in kako se v tem trenutku počuti. Govorniško znamenje kroži v smeri urinega kazalca.

3. Preberemo uvodno Thoreaujevo misel; nato jo preberemo še enkrat, tako da besedo 'vlada' zamenjamo z besedo 'šola' oziroma 'vrtec'. Izpostavimo, da gre za to, da si upamo spregovoriti o tem, kaj si želimo, in da upamo sprejeti to, kar povedo drugi. Ne jemljimo povedanega kot kritiziranje, ampak izražanje mnenj, ki daje celovito – integralno sliko.
4. Sogovornikom predstavimo načela dialoga, ki bodo usmerjala pogovor. Načela napišemo na liste A4:
 - Imej radikalno spoštovanje do sogovornika.
 - Opazuj svoje sodbe.
 - Zares poslušaj.
 - Govori iskreno in jedrnato.
 - Prepoznavaj svoje predpostavke.
 - Neguj zvedavost in odprtost.
 - Zavzemi držo učenca, ne vseveda.
 - Sleherni glas v krogu govori o meni.
5. Vsa načela na kratko razložimo, nekaj pa jih izberemo in zapise položimo na tla v sredino kroga. V sredino kroga položimo tudi govorniško znamenje. Kdor želi govoriti, vzame govorniško znamenje. Ko zaključí, znamenje odloži in lahko ga vzame kdo drug. Govori lahko le tisti, ki ima v roki govorniško znamenje.
6. Začnemo pogovor na osrednjo temo "Kakšno šolo/vrtec si želimo".
7. Dopustimo tišino. V tišini se odvija notranji dialog. Ko začutimo, da je konec, z dialogom končamo. Vzpodbudimo udeležence, da povedo, kako se sedaj počutijo. ■

Viri in literatura

- Blanchard, Kenneth H.; Peale, Norman Vincent (1995): *Moč poštenega poslovanja*. Celje: Mohorjeva družba.
- Brown, Brené (2014): *Neizmeren pogum*. Ljubljana: Cangura.
- Carter, Stephen L. (1996): *Integrity*. New York: Harper Perennial.
- Kozoderc, Danilo; Učakar, Ivanka (2016): *Delovno gradivo za modul Integriteta (gradivo za interno uporabo v programu)*. Ljubljana: Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj.
- Palmer, Parker J. (2001): *Poučevati s srcem*. Ljubljana: Educy.
- Peterson, Christopher; Seligman, Martin (2001): *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification*. Oxford: Oxford University Press.
- Thoreau, Henry David (2016): *Državlјanska nepokorščina*. Ljubljana: LUD Šerpa.